श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

ओं नमो भगवते वासुदेवाय

महर्षि वेदव्यासप्रणीतं श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

॥ पञ्चमस्कन्धे अष्टमोऽध्यायः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

ओं नमो भगवते वासुदेवाय

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

॥ पञ्चमस्कन्धे अष्टमोऽध्यायः ॥

श्रीशुक उवाच
एकदा तु महानद्यां कृताभिषेकनैयमिकावश्यको
ब्रह्माक्षरमभिगृणानो मुहूर्तत्रयमुदकान्त
उपविवेश ॥ **1** ॥

तत्र तदा राजन् हरिणी पिपासया
जलाशयाभ्याशमेकैवोपजगाम ॥ **2** ॥

तया पेपीयमान उदके तावदेवाविदूरेण नदतो
मृगपतेरुन्नादो लोकभयङ्कर उदपतत् ॥ **3** ॥

तमुपश्रुत्य सा मृगवधूः प्रकृतिविक्लवा चकित -
निरीक्षणा सुतरामपि हरिभयाभिनिवेशव्यग्रहृदया
पारिप्लवदृष्टिरगततृषा भयात्सहसै -
वोच्चक्राम ॥ **4** ॥

तस्या उत्पतन्त्या अन्तर्वत्न्या उरुभयावगलितो
योनिनिर्गतो गर्भः स्रोतसि निपपात ॥ **5** ॥

तत्प्रसवोत्सर्पणभयखेदातुरा स्वगणेन
वियुज्यमाना कस्याञ्चिद्दर्यां कृष्णसारसती
निपपाताथ च ममार ॥ 6 ॥

तं त्वेणकुणकं कृपणं स्रोतसानूह्यमानमभि -
वीक्ष्यापविद्धं बन्धुरिवानुकम्पया राजर्षि -
र्भरत आदाय मृतमातरमित्याश्रमपदमनयत् ॥ 7 ॥

तस्य ह वा एणकुणक उच्चैरेतस्मिन् कृतनिजाभि -
मानस्याहरहस्तत्पोषणपालनलालनप्रीणना -
नुध्यानेनात्मनियमाः सहयमाः पुरुषपरिचर्यादय
एकैकशः कतिपयेनाहर्गणेन वियुज्यमानाः किल
सर्व एवोदवसन् ॥ 8 ॥

अहो बतायं हरिणकुणकः कृपण ईश्वररथचरण -
परिभ्रमणरयेण स्वगणसुहृद्बन्धुभ्यः परिवर्जितः
शरणं च मोपसादितो मामेव मातापितरौ
भ्रातृज्ञातीन् यौथिकांश्चैवोपेयाय नान्यं
कञ्चन वेद मय्यतिविस्रब्धश्चात एव मया
मत्परायणस्य पोषणपालनप्रीणनलालनमनसूयुना -
नुष्ठेयं शरण्योपेक्षा दोषविदुषा ॥ 9 ॥

नूनं ह्यार्याः साधव उपशमशीलाः कृपणसुहृद
एवंविधार्थे स्वार्थानपि गुरुतरानुपेक्षन्ते ॥ 10 ॥

इति कृतानुषङ्ग आसनशयनाटनस्नानाशनादिषु
सह मृगजहुना स्नेहानुबद्धहृदय आसीत् ॥ 11 ॥

कुशकुसुमसमित्पलाशफलमूलोदकान्याहरिष्यमाणो
वृकसालावृकादिभ्यो भयमाशंसमानो यदा सह
हरिणकुणकेन वनं समाविशति ॥ **12** ॥

पथिषु च मुग्धभावेन तत्र तत्र विषक्तमतिप्रणय -
भरहृदयः कार्पण्यात्स्कन्धेनोद्वहति एवमुत्सङ्ग
उरसि चाधायोपलालयन् मुदं परमामवाप ॥ **13** ॥

क्रियायां निर्वर्त्यमानायामन्तरालेऽप्युत्थायोत्थाय
यदैनमभिचक्षीत तर्हि वाव स वर्षपतिः प्रकृतिस्थेन
मनसा तस्मा आशिष आशास्ते स्वस्ति स्ताद्वत्स
ते सर्वत इति ॥ **14** ॥

अन्यदा भृशमुद्विग्नमना नष्टद्रविण इव कृपणः
सकरुणमतितर्षेण हरिणकुणकविरहविह्वलहृदय -
सन्तापस्तमेवानुशोचन् किल कश्मलं महदभि -
रम्भित इति होवाच ॥ **15** ॥

अपि बत स वै कृपण एणबालको मृतहरिणी -
सुतोऽहो ममानार्यस्य शठकिरातमतेरकृतसुकृतस्य
कृतविस्रम्भ आत्मप्रत्ययेन तदविगणयन् सुजन
इवागमिष्यति ॥ **16** ॥

अपि क्षेमेणास्मिन्नाश्रमोपवने शष्पाणि चरन्तं
देवगुप्तं द्रक्ष्यामि ॥ **17** ॥

अपि च न वृकः सालावृकोऽन्यतमो वा नैकचर
एकचरो वा भक्षयति ॥ **18** ॥

निम्लोचति ह भगवान् सकलजगत्क्षेमोदयस्त्रय्या -
त्माद्यापि मम न मृगवधून्यास आगच्छति ॥ **19** ॥

अपिस्विदकृतसुकृतमागत्य मां सुखयिष्यति
हरिणराजकुमारो विविधरुचिरदर्शनीयनिजमृग -
दारकविनोदैरसन्तोषं स्वानामपनुदन् ॥ **20** ॥

क्ष्वेलिकायां मां मृषा समाधिनाऽऽमीलितदृशं
प्रेमसंरम्भेण चकितचकित आगत्य पृषदपरुष -
विषाणाग्रेण लुठति ॥ **21** ॥

आसादितहविषि बर्हिषि दूषिते मयोपालब्धो
भीतभीतः सपद्युपरतरास ऋषिकुमारवदवहित -
करणकलाप आस्ते ॥ **22** ॥

किं वा अरे आचरितं तपस्तपस्विन्यानया
यदियमवनिः सविनयकृष्णसारतनयतनुतर -
सुभगशिवतमाखरखुरपदपङ्क्तिभिर्द्रविण -
विधुरातुरस्य कृपणस्य मम द्रविणपदवीं
सूचयन्त्यात्मानं च सर्वतः कृतकौतुकं
द्विजानां स्वर्गापवर्गकामानां देवयजनं
करोति ॥ **23** ॥

अपिस्विदसौ भगवानुडुपतिरेनं मृगपतिभया -
न्मृतमातरं मृगबालकं स्वाश्रमपरिभ्रष्टमनु -
कम्पया कृपणजनवत्सलः परिपाति ॥ **24** ॥

किं वाऽऽत्मजविश्लेषज्वरदवदहनशिखाभि -
रुपतप्यमानहृदयस्थलनलिनीकं मामुपसृत -

मृगीतनयं शिशिरशान्तानुरागगुणितनिज -
वदनसलिलामृतमयगभस्तिभिः स्वधयतीति च ॥ **25** ॥

एवमघटमानमनोरथाकुलहृदयो मृगदारका -
भासेन स्वारब्धकर्मणा योगारम्भणतो विभ्रंशितः स
योगतापसो भगवदाराधनलक्षणाच्च कथमितरथा
जात्यन्तर एणकुणक आसङ्गः साक्षान्निःश्रेयस -
प्रतिपक्षतया प्राक्परित्यक्तदुस्त्यजहृदयाभिजातस्य
तस्यैवमन्तरायविहतयोगारम्भणस्य राजर्षेर्भरतस्य
तावन्मृगार्भकपोषणपालनप्रीणनलालनानुषङ्गेणा -
विगणयत आत्मानमहिरिवाखुबिलं दुरतिक्रमः
कालः करालरभस आपद्यत ॥ **26** ॥

तदानीमपि पार्श्ववर्तिनमात्मजमिवानुशोचन्त -
मभिवीक्षमाणो मृग एवाभिनिवेशितमना विसृज्य
लोकमिमं सह मृगेण कलेवरं मृतमनु न मृतजन्मा -
नुस्मृतिरितरवन्मृगशरीरमवाप ॥ **27** ॥

तत्रापि ह वा आत्मनो मृगत्वकारणं भगव -
दाराधनसमीहानुभावेनानुस्मृत्य भृशमनु -
तप्यमान आह ॥ **28** ॥

अहो कष्टं भ्रष्टोऽहमात्मवतामनुपथाद्यद्विमुक्त -
समस्तसङ्गस्य विविक्तपुण्यारण्यशरणस्यात्मवत
आत्मनि सर्वेषामात्मनां भगवति वासुदेवे
तदनुश्रवणमननसङ्कीर्तनाराधनानुस्मरणा -
भियोगेनाशून्यसकलयामेन कालेन समावेशितं

समाहितं कार्त्स्न्येन मनस्तत्तु पुनर्ममाबुधस्या -
रान्मृगसुतमनु परिसुस्राव ॥ 29 ॥

इत्येवं निगूढनिर्वेदो विसृज्य मृगीं मातरं
पुनर्भगवत्क्षेत्रमुपशमशीलमुनिगणदयितं
शालग्रामं पुलस्त्यपुलहाश्रमं कालञ्जरा -
त्प्रत्याजगाम ॥ 30 ॥

तस्मिन्नपि कालं प्रतीक्षमाणः सङ्गाच्च भृशमुद्विग्न
आत्मसहचरः शुष्कपर्णतृणवीरुधा वर्तमानो
मृगत्वनिमित्तावसानमेव गणयन् मृगशरीरं
तीर्थोदकक्लिन्नमुत्ससर्ज ॥ 31 ॥

॥ इति श्रीमद्भागवते महापुराणे पारमहंस्यां संहितायां
पञ्चमस्कन्धे भरतचरिते अष्टमोऽध्यायः ॥